

ta mytologiaa ja samalla uusia aineksia ideologiselle kiltille, joka pönkittää yhteiskuntaa pitäen sitä pystyssä ja kasassa. Tätä kittiä kriittisen tutkijan tulee parhaansa mukaan murentaa, eikä arvossana Lotmanillekaan tästä ole mitenkään matala.

Perti Ahonen

Haaveiliko Raymond Williams yhteisöradiosta?

LEWIS, Peter M. & BOOTH, Jerry. *The Invisible Medium. Public, Commercial and Community Radio*. MacMillan, London 1989. 245 s.

Onko olemassa kolmatta tietä valtiollisen ja kaupallisen yleisradiolaitoksen välissä? On, vastaavat Peter M. Lewis Lontoon yliopistosta ja Jerry Booth Humberside Collegesta. Molemmat sanovat, että tämä on mahdollista nimenomaan radiossa. Tällaisesta radiosta he käyttävät nimitystä *community radio* – yhteisöradio (kielitoimiston suosittelu suomennos). Kirjoittajat ovat tunnettuja brittiläisiä radiotoimittajia ja -tutkijoita, jotka ovat vuosikymmenien ajan taistelleet maassaan saadakseen toimilupia yhteisöradioasemille. Vuodesta 1990 on tulossa näiden radioiden läpimurtovuosi Britanniassa. Thatcherin hallitus yritti 12 vuoden ajan estää yhteisöradioasemien perustamisen BBC:n ja kaupallisen IBA:n rinnalle, mutta nyt toimilupia on alettu myöntää.

Kirjoittajien lähtökohta on Raymond Williamsin teoreettinen ajattelu, joka oli hyvin kriittinen sekä valtiollista paternalismia että kaupallista voitontavoittelua kohtaan (vrt. Koivisto, Juha: Raymond Williamsin perintöä. *Tiedotustutkimus* 4/1989, s. 32-32). Muita nimiä, jotka vilahtelevat Lewisin ja Boothin teoksessa ovat Stuart Hall, Bertold Brecht, Jürgen Habermas, Armand Mattelart, Graham Murdock, Umberto Eco ja Michael Foucault. Monet näistä osoittautuvat kirjassa yhteisöradioaateen innokkaiksi kannattajiksi omista maissaan – seikka mitä Suomessa ei juuri tiedetä tutkijapiireissäkään.

Teoksen alku on suunnattu ennen kaikkea BBC:tä vastaan. Tätä maailman tunnetuinta radiolaitosta kirjoittajat arvostelevat paternalistisesta ja halveksivasta

suhtautumisesta kansaan, jopa suoranaisesti valehdistusta. Yksi valhe, jolla vuosia puolusteltiin BBC:n (ja myös Ylen!) monopolia, oli väittämä taajuuspulasta. Tämän vuoksi kaikki kanavat oli luovutettava valtion yksinoikeudeksi. Kuitenkin nykyaikainen ULA-tekniikka on jo vuosikymmenien ajan tehnyt mahdolliseksi pienten paikallisradioiden perustamisen. Suomeen voidaan tämän tekniikan turvin perustaa yli 500 paikallisradioasemaa; Britanniaan suunnilleen vastaava määrä. Toinen keskeinen kritiikin kohde on BBC:n 50- ja 60-luvun ohjelmapolitiikka, joka perustui ankaraan paternalismiin ja tyhjänä pidetyn kansan kasvattamiseen. BBC kieltäytyi soittamasta ohjelmissaan rock-musiikkia, mikä seurauksena kaupalliset voimat onnistuivat kaappamaan rock-musiikin ja siihen sisältyvän potentiaalisen edistysellisyden voitontavoittelunsa välineeksi. Seuraukset ovat nähtävissä niin Britanniassa kuin Suomessa: kaupallisten radioiden menestys perustuu juuri runsaaseen rock-musiikin tarjontaan. Valtiolliset radiot perustavat omia rock-kanaviaan vasta jälkijunassa, kun aloite on jo huisunut kaupallisille yrittäjille (BBC Radio 1, Ylen 2-verkko jne.).

Kirjan toisessa osassa arvostellaan amerikkalaista kaupallista radiota. Voitontavoittelun nimissä tämä radio keskittyy lähes yksinomaan viihteen tuotantoon laiminlyöden kriittisen tai kuuntelijoiden etuja ja tarpeita vastaavan ohjelmatuotannon. Euroopassa kaupalliset voimat käyttivät lisäksi paikallisuuden käsitettä perustellessaan aikoinaan tuloaan radioaalloille. Kuitenkin juuri paikallinen tiedonvälitys on viihteen kustannuksella laiminlyöty uusissa kaupallisissa "paikallisradioissa". Kirjoittajat viittaavat Lontoossa toimineeseen työryhmään (Local Radio Workshop), joka tutki kaupungin paikallisradioita 80-luvun taitteessa. Ryhmä joutui toteamaan, että maan suurimman "paikallisradion" Capital Radion ohjelmista oli vaikea löytää mitään mikä olisi täyttänyt paikallisuuden kriteerejä – aseman ohjelmista kun oli 90 % pop-musiikkia ja mainoksia. (Local Radio Workshop: *Nothing Local About It*. London 1983: Comedia Press)

Teoksen loppuosa on omistettu kolmannen tien, yhteisöradion historialle ja tämän vaihtoehdon esittelylle. Historiallisia malleja on haettu lähinnä Yhdysvalloista, Kanadasta ja Australiasta, mutta myös eräät kehitysmaat ovat esillä. Pohjoismaita tosin ei juuri käsitellä; niin kauas periferiaan ei brittien tietämys sentään ulotu!

Maa maailman vanhin yhteisöradio, Pacifica Radio perustettiin Kaliforniassa vuonna 1949. Perustajina oli joukko ydinsodan vastustajia – siitä radion nimi. Pacifica Radio vietti viime vuonna 40-vuotisjuhliiaan. Tätä nykyä Pacificaan kuuluu viisi suurta radioasemaa eri puolilla

Yhdysvaltoja. Ne kaikki lähettävät ohjelmaa 24 tuntia vuorokaudessa. Pacifica on hallinnollisesti eräänlainen osuuskunta. Sillä on 22 päätoimista ja 250 vapaaehtoista työntekijää. Osuuskunnan jäsenet maksavat vuosittaisen osuusmaksun, joka antaa samalla oikeuden tehdä ohjelmia radioon sekä osallistua radion hallintoon. Maintenance Pacificassa ei ole. Lewisin ja Boothin kirja sisältää mielenkiintoisen katsauksen yhteisöradion historiaan Yhdysvalloissa. Sielläkin tällainen radiolaitos syntyi vastareaktionä kaupallisuutta sekä toisaalta yliopistojen radio- ja tv-asemien paternalistisuutta kohtaan.

Suomalaisten kannalta kiinnostavimpia ovat ehkä kirjan luvut Kanadasta ja Australiasta. Nämä maathan muistuttavat sikäli enemmän Suomea, että niissä on eurooppalaiseen tapaan valtiojohtoiset radio- ja tv-yhtiöt (CBC ja ABC, samanlaisia kuin BBC ja Yle), jollainen taas puuttuu Yhdysvalloista (ellei sikäläisiä yliopistojen valtionavulla toimivia radio- ja tv-asemia lueta tähän kategoriaan). Niin Kanadassa kuin Australiassa toimii satoja yhteisöradioasemia; mallina tällaisesta radiosta esitellään Vancouverissa toimiva osuuskuntaradio COOP. Asema lähettää ohjelmaa 20 tuntia päivässä. Sekin on hallinnollisesti osuuskunta, jossa on neljä päätoimista ja parisensataa vapaaehtoista työntekijää. Osuuskunnan varsinaiset jäsenet valitsevat radion toimituksen ja johtoelimet.

Euroopastakin on saatu mukaan muutamia yhteisöradioita, vaikka toiminta on täällä uutta. Kiinnostavin esimerkki on Italiassa Bolognassa toiminut *Radio Alice*. Se nähtiin niin vaaralliseksi, että viranomaiset sulki sen väkivalloin vuonna 1977. Umberto Eco ihaili tätä radioasemaa seuraavasti:

"The result is that one can no longer tell whether it is someone connected to the radio who is speaking (those who know it all) or someone from outside speaking (those who know nothing)." (s.144)

Radio Alice vaiennettiin dramaattisesti, mutta se toimii edelleen Radio Popolaren nimellä.

Boothin ja Lewisin usko yhteisöradion ideaan on lujaa horjumaton. Kirjan tiedot Yhdysvalloista, Kanadasta, Australiasta ja Italiasta ovatkin vakuuttavia, mutta tietäen yhteisöradion suuret ongelmat olisin toivonut myös kriittisempää näkökulmaa; niin teoreettisesti kuin historiallisesti.

Esimerkiksi Pacifica Radio on käynyt pari kertaa lähes tuhon partaalla; niin taloudellisesti kuin poliittisesti. Viranomaiset, kaupalliset piirit ja puolueet ovat suorastaan vainonneet tällaisia asemia. Viime tietojen mukaan viranomaiset ovat uhanneet sulkea Vancouverin COOP-radion, koska se Kanadan juutalaiskongressin valitusten mukaan ei suhtaudu tasapuolisesti Israeliin,

vaan on "yksipuolisesti tukenut palestiinalaisia." (Ks. InterRadio 2/1990, s.2) Lontoossa edellä mainittu Local Radio Workshop haki yhdessä paikallisen valtuuston eli Greater London Councilin (GLC) kanssa toimilupaa yhteisöradioasemaa varten. Thatcher tunnetusti lakautti koko GLC:n.

Ylensäkin yhteisöradiot ovat maailmalla kohdanneet suorastaan vimmittua vastarintaa. Suomessa yhteisöradion kaksivuotinen tie on ollut kivinen. Asemia on vain viisi ja niistäkin vain kaksi tai kolme on lähetyksajoltaan edes jossain määrin merkittäviä. Suomessa puolueet eivät ymmärrä tällaista toimintaa; vasemmisto ja vireät mukaanluettuna. Kaupallisten radioiden etujärjestö Suomen Paikallisradioliitto vastustaa fanaattisesti yhteisöradiotoimintaa (ks. esim Aalloilla-lehti 1/1990 tai Kansan Lehti 2.3.1990). Myös tutkija- ja toimittajapiireissä yhteisöradioon suhtaudutaan epäillen tai halveksien. Asemat leimataan helposti "hihhuleiden ja homojen radioiksi" (ks. esim. Kähkölä & Hemánus: Revon haamusta taivaskanaviin. Helsinki 1989: Hanki ja jää, s. 136).

Teoreettinen ongelma on Raymond Williamsin ja muidenkin vasemmistointellektuellien kriittinen suhtautuminen ns. korkeakulttuuriin. Se on epäilemättä elitististä, mutta se on tasoltaan kiistatta parempaa kuin populaarikulttuuri. Radiosta puhuttaessa verrattakoon rockia ja klassista musiikkia. Kolmella instrumentilla on mahdotonta tehdä yhtä monipuolista musiikkia kuin sinfoniaorkesterilla. Mielestäni kysymys olisikin asetettava niin, että ns. korkeakulttuuria ja populaarikulttuuria lähennetään toisiinsa. Tätä Lewis ja Booth eivät pohdi riittävästi.

Vähäisiä ongelmia eivät myöskään ole yhteisöradioiden pienet kuulijamäärät. Satunnaisesti nämä asemat ovat saavuttaneet kohtuullisia kuulijamääriä, mutta useimmiten ne ovat vain muutaman prosentin luokkaa. Monessa tapauksessa syynä on amatöörimäinen ohjelmatuotanto, mikä tosin Yhdysvalloissa ja Kanadassa huomattiin jo vuosia sitten ja ratkaistiin palkkaamalla asemille ammattitoimittajia ohjelmatuotannon avuksi. On myös voitu nähdä, että ns. kansalaisyhteiskunnan tasolla ei välttämättä ole sellaista aktiviteettia kuin teoreetikot ovat olettaneet. Helsingin Lähiradio on tarjonnut pääkaupunkiseudulla lähetyksaikaa kenelle tahansa yli kahden vuoden ajan lähes ilmaiseksi, mutta alueen kansalaisjärjestöillä ei tunnu olevan mitään sanottavaa. Vai onko nopeasti teollistuneessa Suomessa vielä liian kehittymätön kansalaisyhteiskunta verrattuna Lontooseen tai Tukholmaan, missä yhteisöradio on suoranainen kansanliike?

Joka tapauksessa Boothin ja Lewisin kirja on ensimmäinen

mäinen kunnollinen teos, missä on yksien kansien väliin koottu yhteisöradion perusajatus ja maailmanlaajuinen historia. Ennen tätä kirjaa alan tutkimus on liikkunut artikkelitasolla, lähinnä *Media, Culture & Society* -lehdessä. Tämän kirjan luulisi kiinnostavan alan tutkijoita ja toimittajia, kun yhteisöradiotoiminta näyttää Suomessakin pikku hiljaa käynnistyvän.

Jorma Mäntylä

Vuosikertatietoa elävien kuvien maailmasta

ELÄVÄN kuvan vuosikirja 1988. Toimittanut Olli Tuomola. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1988.

ELÄVÄN kuvan vuosikirja 1989. Toimittanut Matti Apunen. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1989.

ELÄVÄN kuvan vuosikirja 1990. Toimittanut Matti Apunen. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1990.

Julkaisijoina Suomen elokuva-arkisto ja Suomen elokuvasaatiö.

Suomalaisen elokuvakirjallisuuden keskeistä perinnettä ovat jo legendaarisen elokuvan vuosikirja Studion maineikkaat niteet. Vuosikirja Studio ilmestyi alkuperäisessä asussaan Suomen elokuva-arkiston julkaisemana vuosina 1955-1962. Ajallisen katkoksen jälkeen vuosikirja herätettiin eloon 70-luvulla ja Suomen elokuvasaatiö julkaisi Raimo Siliuksen toimittamaa Studiota vuosina 1978-1984.

Elokuvan vuosikirja Studio jakaantui ns. artikkelelloosan ja ns. tilasto-osaan. Artikkeleissa käsiteltiin usein varsin poleemisestikin suomalaista elokuvapolitiikkaa ja elokuvallista ilmastoja, ja perinteeksi muodostui sisällyttää kuhunkin niteeseen yksi merkittävä ohjaajatutkimus. Nämä esseistiset ohjaajamonografiat kuuluvat edelleen kestävämpään suomalaiseen elokuvaeseistiikkaan. 50- ja 60-lukujen Studioissa esillä olivat lähinnä amerikkalaiset ohjaajat kun taas 70- ja 80-lukujen Studioissa monografoiden kautta avattiin ikkunoita eurooppalaiseen elokuvaan. Tilasto-osan keskeisenä materiaalina olivat krediittitiedot kunkin vuoden ensi-iltaelokuvista. Tämä vuositilastojen perustiedosto on edelleen korvaamaton tietopankki elokuvan tutkijoille ja his-

torioitsijoille.

Nyt ilmestymisensä aloittanut Elävän kuvan vuosikirja jatkaa rakenteellisesti ja myös toimituspoliittisesti vanhan Studion viitoittamaa tietä. Artikkeliosaa koostuu esseistä, elokuva- ja viestintäpoliittisista kirjauksista ja kannanotoista. Mukana ovat niinkään tiedot vuoden ensi-iltaelokuvista sekä runsaasti erilaisia alaa konkreettisesti hahmottavaa tilastomateriaalia.

Ajanmukaisena laajennuksena vanhaan Studioon Elävän kuvan vuosikirja nimensä mukaisesti nostaa perinteisen elokuvateatterielokuvan rinnalle myös television ja videon. Kuvallisessa viestinnässä tapahtunut dynaaminen murros on näin saanut valvovan silmän tarkkailemaan kehitystä ja peilaamaan muutoksen tuulia. Perinteinen filmihulluus ei enää riitä riittävän tiedon pohjaksi satelliittien ja monikerroksisten sähköisten kuvallisen viestinnän aikakaudella.

Elävän kuvan vuosikirja on monessa mielessä tarpeellinen teos, eräänlainen kuvallisen viestinnän mitä-missä-milloin-kronikka. Artikkeleissa liikutaan television elokuva- ja sarjafilmitarjonnan tarkasteluista Yleisradion ohjelmapolitiikkaan ja kulttuuripoliittisista polemiikeista vaikkapa ajankohtaisiin näyttelijäprofiileiden piirtoihin. Kuhunkin teokseen on toistaiseksi sisältynyt myös virkistävällä tavalla pakinallinen "vuosikatsaus", kuukausittain etenevä alan "tapahtumakalenteri" eli kirjaus kuvan maailman tärkeistä ja myös vähemmän tärkeistä uutis- ym. tapahtumista. Eräänlaisena historiallisena kronikointina tämäntyyppinen tapahtuneen inventaario toimii muistelona menneestä, mutta tarjoaa myös myöhemmille ajoille tuntumaa niihin tuuliin, mitkä aikanaan suomalaisessa elokuva- ja viestintäilmastossa puhalsivat. Omalla kevyehkön uutisoivalla tavallaan nämä vuotuiset päiväkirjamerkinnot siis kartoittavat elävän kuvan kulttuurihistoriaa aikalaisten näkemänä ja kokemana.

Puhtaasti tilastollisten ja muiden faktuaalisten tietojen lisäksi Elävän kuvan vuosikirja peilaa aikaansa myös artikkeleissaan. Niissä kiteytyvät omalla tavallaan ne viestintäpoliittiset trendit ja tieteelliset tavoitteet, jotka hajahuomiona aaltoilevat niin päiväkohtaisessa lehtikirjoittelussa kuin elävästä kuvasta työkseen tai harrastukseen kiinnostuneiden kabinetti- ja kapakkakeskusteluissa.

Puhtaasti historiallisena ajan tapahtumien ja ajatelmien kirjauksena Elävän kuvan vuosikirja kirkkaasti oikeuttaa oman olemassaolonsa. Lähihistorian trendien tuntemus ja ehkä ymmärtäminenkin auttavat hahmottamaan tulevaa, myös elokuvan ja muun kuvallisen viestinnän kohdalla.

Elävän kuvan vuosikirjan toimituksellinen metodi ja artikkeleiden synnyttämisen ajallinen pitkäjänteisyys